

Tolmácsolás az egyházban a felhasználók szemszögéből

Szentirmay Piroska

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola Fordítástudományi Program

szentirmay.piroska@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-0420-8827>

Kivonat: A feltáráó esettanulmány egyházi környezetben vizsgálja a felhasználói elvárásokat, és empirikus adatokkal írja le, milyen szerepkörben tekintenek az egyházi kontextusban dolgozó tolmácsokra a felhasználók, milyen szempontok alapján ítélik meg a tolmácsolás minőségét, s milyen tulajdonságokat, készségeket várnak el a nyelvi közvetítőktől. A Magyar Katolikus Egyház pasztorális konferenciájára regisztrált résztvevők által kitöltött kérdőívek kérdései az egyházi tolmácsolásra általánosan és a konkrét egyházi eseményen olasz és magyar nyelveken biztosított szinkrontolmácsolásra vonatkoztak. A kutatás eredményei egyrészt megerősítették a felhasználói elvárások területén máig publikált empirikus eredményeket, mivel a válaszadók a tolmácsolás minőségét főként annak tartalmi hűségében, a precíz terminológiahasználatban látták, de fontos volt számukra a beszédprodukción is. Másrészt, kontextusspecifikus elvárásként, fontosnak tartották, hogy a tolmács az adott egyházhoz tartozzon, s így ne csak tolmácsolási szolgáltatást nyújtson, hanem résztvevőként is jelen legyen, tehát vallása szempontjából is azonosuljon az eseménnyel, legyen elhivatott és szolgálatkész.

Kulcsszavak: felhasználói elvárások, szinkrontolmácsolás, egyházi kontextus, tolmácsolás minősége, tolmácskompetenciák

1. Bevezetés

A vallási kontextusban tolmácsoló nyelvi közvetítők munkáját immár számos empirikus kutatás vizsgálta igen változatos megközelítésből (Downie 2016, Furmanek 2016, Hild 2015, Hokkanen 2012, Karlik 2010, Owen 2014, Shin 2024, Vigouroux 2010). A kontextus alapján definiált egyes speciális tolmácsolástípusokról akkor kaphatunk holisztikus képet, ha a tolmácsolás kommunikációs esemény minden érintettjének pozíciójából vizsgáljuk a jelenséget. A tanulmány fókuszában álló kommunikációs helyzet minden egyes résztvevője más-más pozícióból ítéli meg a

tolmácsolás minőségét (Gile 2009: 39). A felhasználói igények felmérése hozzájárul az egyházi tolmácsolás jellemzéséhez. A jelen tanulmány a vallási kontextusra vonatkozó kutatási eredményekre (Shin 2023, 2024) támaszkodva, egy a koreai protestáns egyházi közösségekben konzekutív prédikációtolmácsolásra alkalmazott kutatást megismételve kíván hozzájárulni az egyházi tolmácsolás sajátosságainak feltérképezéséhez a felhasználói igények felmérésén keresztül, katolikus kontextusban, szinkrontolmácsolási környezetben.

1.1. A felhasználói elvárások kutatása a szinkrontolmácsolásban

A felhasználói elvárásokat (*user expectations*) Pöchhacker (2015: 430) olyan elképzelésként, vélekedésként definiálja, amely a felhasználóban azzal kapcsolatosan fogalmazódik meg, hogy mire számíthat, vagy mit szeretne megkapni egy szolgáltatás kapcsán. Ezeknek az elvárásoknak kulcsszerepük van a tolmácsolás mint szolgáltatás minőségének megítélésében. A felhasználói elvárásokat feltáró kutatások a 80-as évek második felében indultak és korán világossá vált, hogy a felhasználók elvárásai nem mindig reálisak, sokszor térnek el valós szükségleteiktől (Bühler 1986: 231). Sőt, a tolmácsolással kapcsolatos általános felhasználói elvárások nem feltétlenül esnek egybe azzal, hogy egy adott tolmácsolási esemény tetszett-e vagy nem a felhasználónak (Pöchhacker 2005), ezért a tolmácsolás minőségének kutatásában fontos különbséget tenni a felhasználói elvárások, szükségletek és egy konkrét tolmácsolási esemény megítélése között (Liu 2023: 47).

Mivel az, hogy egy adott tolmácsolási esemény mennyire tetszik vagy nem a felhasználónak, alapvetően szubjektív, az egyéntől és a kontextustól nagyban függ, empirikus vizsgálata is számos elméleti, gyakorlati kérdést vet fel (Kalina 1994, Pöchhacker 1994, Gile 2009). Mivel sem a tolmácsolást megrendelő ügyfél, sem maga a tolmács, sem a célnyelvi befogadó nincs abban a helyzetben, hogy a tolmácsolás minőségét minden aspektusára kiterjedően megítélje, ezek külön-külön vizsgálata teheti a képet teljessé. A tolmácsolás minősége tehát megközelíthető – többek között – a felhasználó, a befogadó elégedettségének, kommunikációs igényeinek felmérésével, s ezek az igények az adott tolmácsolási kontextus sajátosságaira is engednek következtetni. Mivel Magyarországon ilyen felmérésre még nem került sor egyházi környezetben, a jelen tanulmány a felhasználói igények felmérését állítja a vizsgálat fókuszába egy, a Magyar Katolikus Egyház által rendezett konferencia hallgatósága körében végzett kérdőíves felmérés segítségével.

Bár Kurz (2001: 398) hiányolja a felhasználói igényeket felmérő empirikus kutatások összehasonlíthatóságát, bizonyos párhuzam fellelhető az egyes megközelítések és eredmények között. Tanulmányomban is egy empirikus kutatásban alkalmazott módszer alapján, Shin (2023) kérdőíves felmérését ismétlem meg az összehasonlíthatóság érdekében.

Kurz (1989) Bühler (1986) kutatását megismételve, empirikus adatokkal igazolta, hogy nagyban különbözik, milyen kritériumok alapján ítélik meg a tolmácsolás minőségét maguk a tolmácsok, szemben a konferencia résztvevőivel. To-

vábbi vizsgálatai során Kurz (1993, 1994) azt is kimutatta, hogy a különböző konferenciák különböző típusú hallgatósága között is eltérés tapasztalható abban, hogy mi és milyen mértékben határozza meg véleményüket a tolmácsolás minőségével kapcsolatban. Eredményeit Reiss és Vermeer (1984) elméleti megközelítésének keretei között értelmezte, akik hangsúlyozták a szituációs és kommunikációs kontextus fontosságát, s így Kurz igazolta, hogy a célnyelvi befogadó is meghatározó szereplője a tolmácsolási folyamatnak. A szinkrontolmácsolás felhasználó-típusainak meghatározásával Mack és Cattaruzza (1995) is foglalkozott: a felhasználó-típusokat kommunikációs szükségleteik, elvárásaik, a szinkrontolmácsoláshoz való általános viszonyulásuk alapján definiálták.

Marrone (1993) konzekutív tolmácsolásra, Vuorikoski (1993) szinkrontolmácsolásra vonatkozóan vizsgálta, hogy a hallgatóság a tolmácsolás minőségét meghatározó különböző jellemzők között milyen fontossági sorrendet állít fel, valamint általános véleményüket is felmérték a tolmácsolásra vonatkozóan. Már Marrone és Vuorikoski is megállapították, hogy a felhasználók elvárásai egyáltalán nem állandóak, azok akár egyetlen tolmácsolás esemény során is változhatnak. Hasonlóan változhatnak ugyanannak a felhasználótípusnak az elvárásai a különböző tolmácsolás események esetén. Moser (1995, 1996) azt vizsgálta, hogy a felhasználók milyen aspektusok alapján ítélik meg a tolmácsolás minőségét, az aspektusok miként rangsorolhatók, valamint változnak-e ugyanazon felhasználótípus esetén a különböző tematikájú konferenciákon vagy létezik-e esetleg az elvárásoknak egy alapkészlete, amely a konferenciától független.

A jelen tanulmány eredményeinek szempontjából is érdekes, hogy a fent említett vizsgálatok számos esetben emelnek ki egymáshoz hasonló szempontokat, s így kirajzolódik azoknak a minőségjegyeknek a csoportja, amit a felhasználók gyakran említenek, sőt a rangsorolás is egy bizonyos mintázatot mutat. Kurz (1989) például rávilágított, hogy annak ellenére, hogy a tolmácsok nagy jelentőséget tulajdonítanak az akcentusnak és a helyes nyelvtani szerkezeteknek (Bühler 1986), ezek a szempontok nemigen fordulnak elő a felhasználók megkérdezése során, akik inkább elsősorban a tartalmi hűséget és az információ mind teljesebb átadását, a helyes terminológiahasználatot hangsúlyozzák, és csak másodsorban a nyelvi sajátosságokat vagy a prozódiai aspektusokat (Mack és Cattaruzza 1995, Marrone 1993, Moser 1995, 1996, Shin 2013, 2023, 2024, Vuorikoski 1993, 1998).

Ezek a szempontok a vallási környezetben végzett felhasználói elvárások vizsgálatai során is felmerülnek, hiszen vannak kontextustól független, általában a tolmácsolással kapcsolatos elvárások (Downie 2016: 88), ugyanakkor vannak kontextusspecifikus elvárások is. Így a vallási kontextusban az általános elvárásokat kiegészítik szakterülethez köthető elvárások: mint a bibliai ismeretek, vagy a precíz terminológiahasználat; s vannak olyanok, amelyek a tolmács személyiségére vonatkoznak, legfőképpen a vallási meggyőződésére, elkötelezettségére. Ennek része például a közösséghez tartozás, az alázatos, de magabiztos magatartás, hiszen a tolmácsolás ebben a környezetben szolgálat, misszió, s egyúttal egyfajta társadalmi, közösségi szerep is.

1.2. A felhasználói elvárások az egyházi kontextusban

Downie (2015, 2016) és Pöchhacker (2005: 160, 2022: 182) is kiemeli a kontextus hatását a felhasználók elvárásaira, ezért Pöchhacker amellet érvel, hogy a megválasztott kutatási eszközt az adott tolmácsolási kontextushoz, felhasználó típushoz (Kurz 1989, Mack és Cattaruzza 1995) is adaptálni kell. A felhasználói elégedettség felmérésére irányuló különböző tolmácsolástudományi kutatások (Kurz, 1989, 1993, 1994, Marrone 1993, Moser 1995, 1996, Snelling 1989) mellett a vallási, egyházi kontextusban is több kutatás empirikus adataira támaszkodhatunk (Karlik 2010, Mlundi 2021, Salawu 2010, Shin 2023).

Karlik (2010) megközelítése hasonlóságot mutat Snelling (1989) nézőpontjával a felhasználói igények kapcsán. Snelling (1989) abból indult ki, hogy a célnyelvi szöveg szükségszerűen feltételez egy célközönseget is, amely jellemezhető, s így tipologizálható (*typology of beneficiaries*). A felhasználók típusa alapján lehet következtetni az adott célközönség elvárásaira és szükségleteire, ami befolyásolhatja a tolmács munkáját, a megválasztott tolmácsolási technikát, nyelvezetet és így tovább. A hallgatóság igényeinek szemszögéből vizsgálta Karlik (2010) gambiai metodista közösségekben, miként alkalmazkodnak a szentírási szakaszokat angolról mandzsaku nyelvre tolmácsoló nyelvi közvetítők a célközönség szükségleteihez, szociokulturális környezetéhez. Karlik azt hangsúlyozta, hogy a befogadók sajátosságai visszahatnak a tolmácsolás sajátosságaira is.

Karlikhoz (2010) hasonlóan Mlundi (2021) is afrikai templomi közösségekben mérte fel a tolmácsoló résztvevőinek a tolmácsolás minőségére vonatkozó benyomásait, túlnyomórészt képzetlen, önkéntes tolmácsok megfigyelésével tanzániai karizmatikus és pünkösdista közösségekben. Eredményei rávilágítottak nemcsak a nyelvi, hanem tolmácsolástechnikai kihívásokra is, amelyekkel a nyelvi közvetítők megküzdnek és amihez olyan készségek is szükségesek, mint a megfelelő mélységű bibliai ismeretek és a terminológiai pontosság. Salawu (2010) egy nigériai közösségben vizsgálta a felhasználók igényeit és elégedettségét. A kutatás eredményei között kiemelt helyet foglalt el a tartalmi hűség, amely a felhasználók elvárásai között az első helyen szerepelt a szakrális szövegek tolmácsolása kapcsán.

Shin (2013, 2023, 2024) koreai protestáns közösségekben vizsgálta a felhasználók (*service users*) igényeit, elégedettségét a prédikációtolmácsolás (*sermon interpreting*) kapcsán, miként viszonyulnak általában a felhasználók a tolmácsoláshoz, véleményük szerint milyen készségekkel kell a prédikációtolmácsoknak rendelkezniük. A hat oldalas, 18 kérdést tartalmazó átfogó kérdőívet 530 válaszadó töltötte ki. A kérdőív külön vizsgálta a prédikáció-tolmácsolással kapcsolatos általános felhasználói elvárásokat és azt, hogy miként vélekednek a felhasználók, milyen készségekkel, tulajdonságokkal kell egy templomi prédikációtolmácsnak rendelkeznie. A kérdőíves felmérés eredményei arra engedtek következtetni, hogy a felhasználók első helyen a forrásnyelvi üzenethez való tartalmi hűséget értékelik a legfontosabbnak, azonban elfogadhatónak tartják azt is, amikor a tolmács kihagy

részeket vagy kiegészíti a szöveget, ha az a megértést szolgálja. A minőségi kritériumok között a koreai felhasználók között kiemelt helyen szerepeltek a bibliai ismeretek, a pontos terminológia, a folyékony beszédprodukciónak, a forrásnyelvi beszélő stílusának visszaadása. A nyelvi és tolmácsolási készségek, valamint az egyházi szakterületi ismeretek mellett a tolmács személyiségét jellemző aspektusok is szerepeltek az elvárt tulajdonságok között, úgy mint a hitbéli meggyőződés, a spirituális beállítottság, az alázattal párosuló magabiztosság, a missziós tudat és az elkötelezettség.

A vallási, egyházi kontextusban közreműködő vagy dolgozó tolmácsok esetén a felhasználói elvárások kapcsán is szükséges figyelembe venni a kommunikációs aktus célját és az abban résztvevők igényeit (Gile 2009: 31, Pöchhacker 2005: 160). A tolmácsolástudomány a tolmácsolást, alapvetően mint professzionális nyelvi közvetítők által nyújtott szolgáltatást vizsgálja (Gile 2009, Pöchhacker 2005). Ezzel szemben az egyházi kontextusban számos esetben nem is beszélhetünk szolgáltatásról, hanem szolgálatként kell a nyelvi közvetítést megközelítenünk, legfőképpen akkor, amikor a tolmács pro bono „dolgozik”, a kommunikációs esemény résztvevőjeként is jelen van, sőt gyakran ő maga is a közösséghez tartozik, így hallgatói nem idegenek számára. Ilyen esetben a kommunikációs esemény céljának a megvalósulását kell elsősorban szem előtt tartanunk, amelyet a felhasználók szemszögéből közelíthetünk meg a leginkább.

A résztvevők célja jellemzően egyezik: a hit megélése a közösségben, a hitbéli növekedés. Mindent ez határoz meg, még akkor is, ha például véleményt utköztesznek egy hitvita kapcsán, vagy ha az egyikük a másikat szeretné valamiről meggyőzni egy tanúságtételben, vagy tanítani szeretné egy prédikációban, és így tovább. Ezeken kívül természetesen az egyházi kommunikációban is vannak olyan kommunikációs aktusok, amelyek átfedésben vannak más tolmácsolási fajtákkal, pragmatikai szempontból hasonló szerepet töltenek be, céljuk ugyanaz; például, amikor gyakorlati információk átadásáról van szó egy konferencián. Így tehát nemcsak a szakterületi ismeretekkel kell az egyházi kontextusban dolgozó tolmácsnak rendelkeznie, hanem tolmácsolási, kommunikációs készségekkel is.

Az egyházi tolmácsolt esemény kapcsán sokszor nem beszélhetünk a piaci értelemben vett „megrendelőről”, „felhasználóról”, „szolgáltatóról”. A szóbeli fordítás kezdeményezője, kvázi „megrendelője” a helyzettől függően lehet a közösség egyik képviselője, aki a tolmácsolást a közösség tagjai javára biztosítja, illetve az is előfordulhat, hogy maga a közösség egyik tagja, érzi úgy, hogy képességeivel, bibliai kifejezéssel élve *talentumaival* a közösség javát szolgálhatja, tagjainak hitbéli növekedéséhez hozzájárulhat. Ezt befolyásolja az is, hogy a tolmács munkájának van-e anyagi ellentételezése, mert ebben az esetben, óhatatlanul jelenik meg a nyelvi közvetítés szolgáltatás jellege: az elvárások felerősödnek, módosul a tolmács felelősségi köre, ezáltal viselkedése is, a professzionálisabb attitűdök előtérbe kerülnek. A tolmács figyelembe veheti az ügyfél, vagy a forrásnyelvi beszélő, de a célnyelvi befogadó elvárásait is (Gile 2009: 33). A vallási kontextus sajátossága, hogy a tolmács hűségre törekszik a szakrális szöveghez (Karlik 2010: 181), de

magához az Istenhez is, aki „miatt” a kommunikációs esemény megvalósul, valamint önmagához is, amennyiben a szolgálat hitbéli növekedéséhez hozzájárul (Hokkanen 2012: 300).

A szakirodalom és saját tolmácsolási tapasztalataim alapján úgy vélem, hogy az egyházi környezetben a tolmácsok olyan elvárásokkal találkozhatnak, amelyek e speciális kontextus jellegzetességeiből fakadnak. A tanulmányban bemutatott kutatás fókuszában ezen elvárások közül a felhasználói elvárások állnak, s ez alapján azok a tulajdonságok, amelyekkel egy tolmácsnak szükségszerűen rendelkeznie kell, ha egyházi kontextusban tolmácsol.

2. A kutatás kontextusa és célja, a kutatási kérdések és módszerek

2.1. A kutatás kontextusa

A megfigyeléses kutatásra egy multimodális kutatás keretében került sor, amely a kérdőíves felmérés módszerét félstruktúrált interjúkkal és helyszíni megfigyeléssel kombinálta. A teljes kutatás két, egymást időben két nap különbséggel követő esemény vizsgálatát foglalja magába: egy katolikus könyvkiadó könyvbemutatóját és egy egynapos konferenciát. A két esemény a kontextus (katolikus egyház) és a tolmácsolási mód (szinkrontolmácsolási), valamint a megválasztott kutatási eszközök (helyszíni megfigyeléssel kiegészülő kérdőíves felmérés a felhasználók és a tolmácsolást megrendelő ügyfelek körében kombinálva félstruktúrált interjúkkal az ügyfelekkel és a tolmácsokkal) tekintetében megegyeztek. Jelen tanulmányomban a második, a konferencia résztvevői körében végzett kérdőíves felmérés eredményeit mutatom be. A vizsgálatokhoz egy olyan kutatási modellt adaptáltam, amelyet egyházi környezetben felhasználói elvárások felmérésére Hayne Shin (2013, 2023, 2024) alkalmazott a prédikációtolmácsolás minőségét meghatározó tényezők vizsgálatára.

A kutatás során megfigyelt második tolmácsolási esemény egy olyan jelenléti formában megrendezett konferencia volt, amelyet a Magyar Katolikus Egyházon belül a Szeged-Csanádi Egyházmegye Kateketikai Intézete a szegedi Gál Ferenc Egyetemen közösen 2023. november 22-én szervezett Ferenc pápa első apostoli buzdítása megjelenésének 10. évfordulója alkalmából. Az eseményen papok, katekéták, világi szolgálattevők, illetve kateketikai és pasztorális szakemberek vettek részt.

Az esemény ingyenes volt, bárki regisztrálhatott közönségként, aki érdeklődött Ferenc pápa első apostoli buzdítása iránt. A konferenciaelőadások magyar és olasz nyelven hangzottak el, így a szervezők egyetlen nyelvpárban biztosítottak szinkrontolmácsolást a hallgatóság számára. A tolmácsolási feladatokat két magyar A és olasz B munkanyelvű tolmács látta el, amelyért a tolmácsok fizetséget is kaptak.

Az előadások számos intertextuális utalást tartalmaztak arra a pápai dokumentumra, amely a konferencia apropóját adta, az Evangélii Gaudium (Ferenc

pápa 2013) pápai buzdításra. Ezen kívül az előadók hivatkoztak Ferenc pápa korábbi megnyilatkozásaira, több további hivatalos egyházi dokumentumra és bibliai idézetekkel is éltek mondanivalójuk alátámasztása érdekében. Az előadások előtt és között elhangzó beszédek bővelkedtek az egyházi hierarchia szerinti megszólításokban.

A tolmácsoláshoz arra szakosodott szolgáltató biztosította a technikai feltételeket, egy hangszigetelt tolmácsfülkét tolmácskonzollal, fejhallgatókkal. Mindezt annak az előadóteremnek a karzatán helyezték el, ahol a konferencia zajlott. A rendezvényre megközelítőleg 150 fő regisztrált. Ennek megfelelően a szervezők 150 tolmácskészüléket béreltek, s ezek közül kb. 130 volt a nap folyamán használatban.

2.2. A kutatás célja és kutatási kérdések

A jellemzően egyházi kontextusban, egyházi résztvevőkkel, egyházi témában és elsősorban a katolikus egyház papjai, teológusai és hívei számára rendezett konferencia alkalmat adott empirikus adatok gyűjtésére az egyházi tolmácsolásra vonatkozó ismeretek bővítése érdekében a felhasználók, vagyis a hívek szemszögéből. Így a kutatás eredményei hozzájárulhatnak az egyházi tolmácsolás felhasználói elvárásainak feltérképezéséhez, megértéséhez, a tolmácsolási szolgáltatást megrendelők számára a megfelelő szelekciós kritériumok kialakításához, a tolmácsok felkészülésének segítéséhez. A kutatási cél elérése érdekében az alábbi kérdéseket fogalmaztam meg:

1. Miként látják a felhasználók a tolmács szerepét az egyházi eseményen?
2. Milyen szempontok alapján ítélik meg a hívek a tolmácsolás minőségét az egyházi eseményen?
3. Milyen tulajdonságokkal, készségekkel kell a tolmácsoknak rendelkezniük az egyházi környezetben?

2.3. A kutatás anyaga, módszere és menete

A kutatási cél elérése és a kutatási kérdések megválaszolása érdekében a felhasználói elvárások feltérképezésére leggyakrabban alkalmazott kérdőíves felmérés módszerét alkalmaztam. A jellemzően kvantitatív kutatási eszköz, amely zárt kérdéseivel az objektivitást növelő, számszerűsíthető adatok gyűjtésére alkalmas, kvalitatív adatgyűjtésre is lehetőséget nyújt, ha nyílt végű kérdéseket is tartalmaz, s – hasonlóan a félstrukturált interjúkhoz – mélyebb és gazdagabb válaszokat eredményeznek (Eszenyi 2022, Liu 2023, Zwischenberger 2015).

A szervezők és a tolmácsok hozzájárulásával a terepen végzett megfigyelés során a konferenciahelyszín karzatán, a tolmácsfülke mellett, tolmácskészülék segítségével követtem az előadásokat, mind a forrás-, mind a célnyelven, miközben jegyzeteket készítettem a teremben és a tolmácsfülkében történekről. A jegyzetelést és a kérdőíves módszert félstrukturált interjúk is kiegészítették a tolmácsolás

megrendelőjével, vagyis a konferencia szervezőjével, illetve a tolmácsokkal, a megfigyelt események háttérében meghúzódó jelenségek, magyarázatok mélyebb megértése érdekében. Terjedelmi korlátok miatt a jelen tanulmányban annak a kérdőíves felmérésnek az eredményeit mutatom be, amely a híveknek, vagyis a konferencia hallgatóságának mint a tolmácsolás felhasználóinak elvárásaira irányult.

Shin (2023) kontextus-specifikus felhasználói elvárásokat felmérő kérdőívét az aktuális megfigyelés céljaihoz és körülményeihez adaptáltam, reflektálva saját tolmácsolási tapasztalataimra az egyházban, valamint a folyamatban lévő kutatásaimból nyert adatok alapján. Így egy összesen 13 kérdést tartalmazó magyar nyelvű kérdőívet állítottam össze, amelyet a függelék tartalmaz. A kérdőív három rövid nyílt végű és egy feleletválasztós kérdést tartalmazott, amelyek a kitöltő állampolgárságára, korára, illetve vallási hovatartozására kérdeztek rá. Ezek után három feleletválasztós, valamint egy táblázattal és rövid nyílt végű kérdéssel kombinált rangsorolási kérdés következett, amelyek a tolmács szerepére, az egyházi tolmácsolásra vonatkozóan a felhasználói elvárásokat voltak hivatottak felmérni. A kérdőív második részében egy további táblázatot kombináltam egy nyílt végű és egy rangsorolási kérdéssel az egyházi környezetben dolgozó tolmácsok tulajdonságaira vonatkozóan. A kérdéssort két nyílt végű kérdés zárta annak érdekében, hogy a kitöltők saját szavaikkal bővebben fejthessék ki, mi tetszett és mi nem tetszett az aznap hallott tolmácsolásban és olyan további szempontokat is megadhassanak, amelyek a kérdőívben esetleg nem szerepeltek. A kérdőív kitöltése anonim és önkéntes volt.

A kutatási eszközként használt kérdőíveket a tolmácsolókat használók körében osztottam ki. Mivel a konferencia szervezője a hallgatóságot hivatalosan nem tájékoztatta a kutatás tényéről, a hallgatóság minden tagját személyesen szólítottam meg az ebédszünetet követő délutáni programok kezdete előtt, valamint a kérdőív a tolmácsoló-állomás mellett is szabadon felvehető volt. A konferencia programjában kiválasztott kötetlen kávészünetre időzítve minden visszaérkező vendég nyomtatott formában kapta kézhez a kétoldalas kérdőívet. Eddigre a résztvevők az egynapos konferencia délelőtti programja során már hallgathattak magyar és olasz nyelvű beszédeket és előadásokat a tolmácsolókat segítségével, így már egyértelmű lehetett számukra, mire vonatkozik a kérdőív. A személyes felkérés adott lehetőséget a további információk átadására, a válaszadóknak felmerülő kérdések megválaszolására. A kérdőív kiosztását követően is volt még alkalomunk a résztvevőknek a tolmácsoló beszédek követésére, így nemcsak emlékeztükre támaszkodhattak a válaszadásban, hanem a kérdések fókuszusa szerint lehetőségük volt tudatosabban megfigyelni magát a tolmácsolást mint jelenséget. Sok válaszadó igényt is tartott arra, hogy a délutáni előadások végéig kapjon lehetőséget a kérdőív kitöltésére. A kérdőívek kitöltése kb. 5-10 percet vett igénybe. A délután folyamán 97 résztvevő volt jelen a nézőtéren, és 72 kitöltött kérdőívet kaptam vissza, ami 74%-os arányt jelent.

A kérdőívek begyűjtése után a nyers adatokat manuálisan dolgoztam fel, azokat kérdésenként táblázatokba rendszereztem, majd leíró statisztikai módszerekkel és adatvizualizáció segítségével kísértem meg az adatok között fellelhető mintázatok azonosítását. A kérdőívet záró két nyílt végű kérdésre adott válaszokban a kulcsszavakat azonosítottam.

3. Eredmények

3.1. A *Via Ecclesiae Konferencia* hallgatóságára és a válaszadókra vonatkozó adatok

A *Via Ecclesiae Konferenciát* jellemzően a Magyar Katolikus Egyház hívei számára hirdették meg, ezért nem meglepő, hogy a válaszadók 93%-a volt magyar és 96%-a katolikus. A magyarokon kívül még három román, egy magyar–lengyel és egy nigériai állampolgárságú résztvevő töltötte ki a kérdőívet.

A korcsoportok között az 50–59 év közötti korosztály képviseltette magát a legmagasabb (41%) arányban, majd a 18–28 év közöttiek (22%), valamint a 30–39 év közötti korcsoport (18%). A 60–69 (10%) és a 70–79 év közötti válaszadók (6%) létszáma is számottevő volt, valamint egy 93 éves is kitöltötte a kérdőívet, illetve egy résztvevő nem válaszolt.

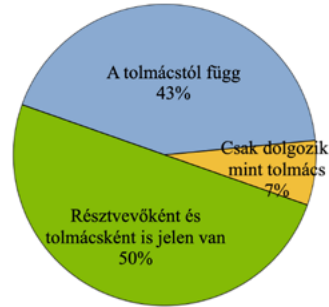
Arra a kérdésre, hogy tartoznak-e valamelyik egyházhoz, mindenki igennel válaszolt, és 96% vallotta magát *római katolikusnak*.

3.2. A tolmács szerepe

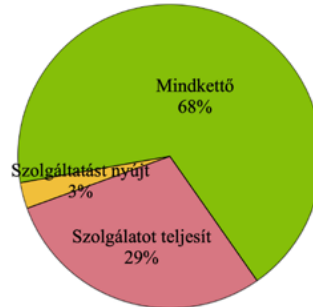
Mivel a szakirodalomban (Furmanek 2016, Hokkanen 2012, Owen 2014) gyakran tárgyalt kérdés a tolmács szerepe, bevonódása az egyházi kontextusban tolmácsolt eseményekbe, Shin (2023) kérdőívet kiegészítettem három olyan kérdéssel, amelyek ezt a kérdéskört járták körül.

Ahogy az 1–3. ábrák is tükrözik, az 5. (*Ön szerint a tolmács csak a munkáját végzi az egyházi eseményen vagy ő maga résztvevője is?*) és 7. (*Ön szerint a tolmács szolgáltatást nyújt vagy szolgálatot teljesít, amikor az egyházban tolmácsol?*) kérdések között összefüggés fedezhető fel. Az 5. kérdésre legtöbben (50%) úgy válaszoltak, hogy *résztvevőként és tolmácsként is jelen van* a tolmács, a második leggyakoribb válasz (43%) szerint *ez a tolmácstól függ*, és mindössze 7% vélekedett úgy, hogy *csak dolgozik*. A 7. kérdésre adott leggyakoribb válasz egybeesett az 5. kérdésre legmagasabb arányban adott válasszal, miszerint a tolmács nemcsak *szolgáltatást nyújt*, hanem *szolgálatot is teljesít* (68%). Ennél a kérdésnél a második helyen szerepelt, hogy *csak szolgálatot teljesít* (29%), utolsó helyen pedig az, hogy *szolgáltatást nyújt* (3%), ami párhuzamba állítható az 5. kérdés esetén legkisebb százalékban választott opcióval, hogy *csak dolgozik* a tolmács.

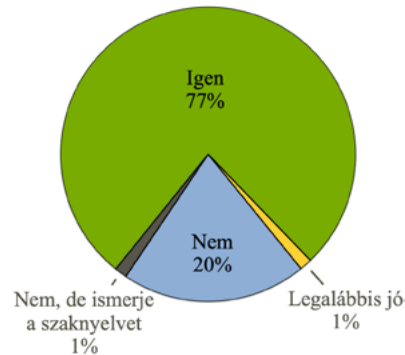
1. ábra: Az 5. kérdés válaszainak megoszlása: *Ön szerint a tolmács csak a munkáját végzi az egyházi eseményen vagy ő maga résztvevője is?*

2. ábra: A 7. kérdés válaszainak megoszlása: *Ön szerint a tolmács szolgáltatást nyújt vagy szolgálatot teljesít, amikor az egyházban tolmácsol?*

3. ábra: A 6. kérdés válaszainak megoszlása: *Fontos-e, hogy az egyházban tolmácsoló tolmács az adott egyház tagja legyen?*

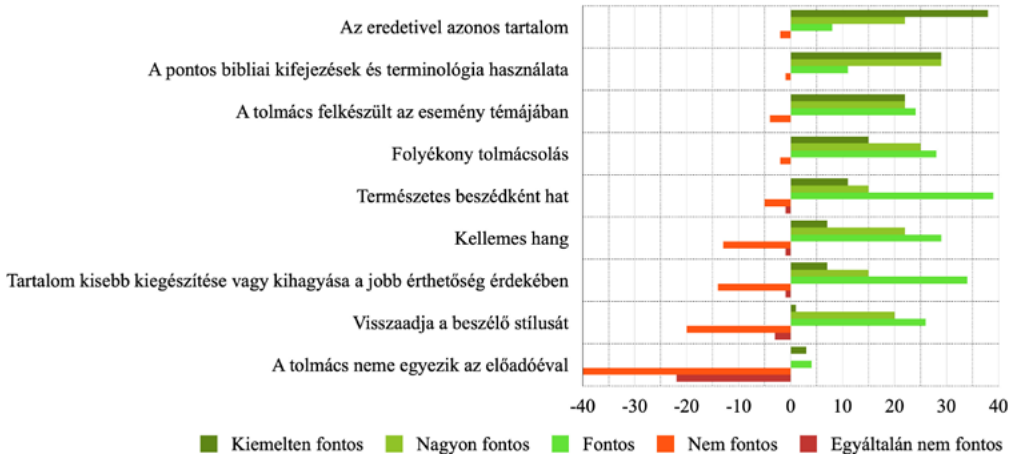
A 6. kérdésre, hogy vajon *fontos-e, hogy az egyházban dolgozó tolmács az adott egyház tagja legyen*, több mint háromszor annyian nyilatkoztak úgy, hogy ez fontos (77%) vagy legalábbis jó (1%), mint akik úgy vélekedtek, hogy nem (20%), s ha nem, legalább ismerje a szakterület nyelvezetét (1%). Ezeket az értékeket a 3. ábra mutatja.

3.3. A tolmácsolás minőségi kritériumai az egyházban

A tolmácsolás minőségi aspektusaira kérdeztem rá a 8. (*Ön szerint mitől lesz a tolmácsolás jó minőségű?*) és 9. (*A fenti tulajdonságokból válasszon ki hármat és rendezze őket fontossági sorrend szerint 1-től 3-ig*) kérdésekben, megadva kilenc kritériumot, amelyeket a válaszadók Likert-skálán aszerint rendezhettek, hogy

mennyire tartották azokat fontosnak. A válaszok alapján táblázatba rendeztem a kapott értékeket, amelyeket a 4. ábra mutat be.

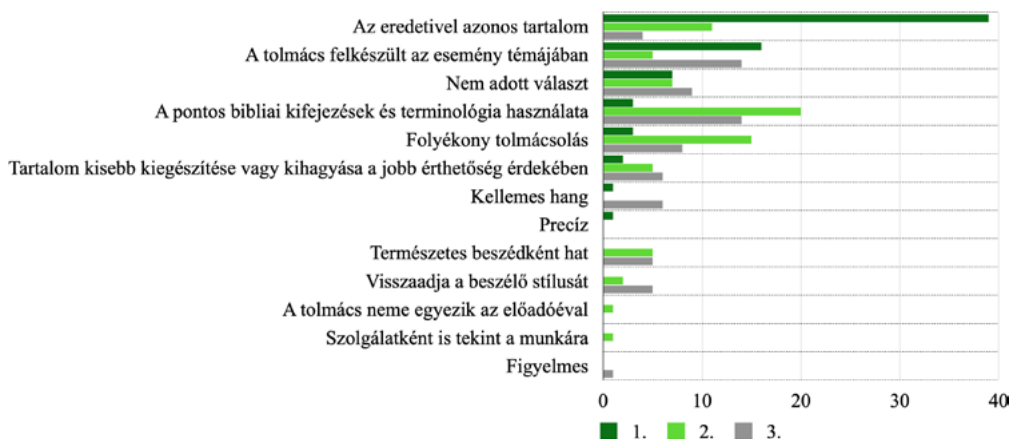
4. ábra: A 8. kérdésre adott válaszok: *Ön szerint mitől lesz a tolmácsolás jó minőségű?*

A konferencia résztvevői kiemelten fontosnak tartották, hogy a tolmácsolt szöveg tartalma az eredetivel azonos legyen, pontos legyen a bibliai kifejezések és a terminológia használata, valamint a tolmács legyen felkészült az esemény témájában. Ezekkel ellentétben, bár a kilencből csak a hetedik helyen, de azt is fontosnak tartották a válaszadók, hogy a tolmács a jobb érthetőség érdekében kiegészítéseket tegyen vagy kihagyáshoz folyamodjon. A tartalmi, terminológiai aspektusokat olyan aspektusok követték, amelyek inkább a „csomagolásra” (Gile 2009) vonatkoztak, úgy is mint a *folyékony tolmácsolás*, a *természetes beszédként ható* és a *kellemes hang*, valamint a *beszélő stílusának megőrzése*. Egyetlen szempontot jelölt a többség egyáltalán nem fontosnak, vagy egyszerűen nem fontosnak, mégpedig azt, hogy a tolmács neve egyezzen meg az előadóéval. A 8. kérdésnél (*Ön szerint mitől lesz a tolmácsolás jó minőségű?*) lehetőség volt egyéb szempontok megadására, de ezzel a kérdőívet kitöltők ezen a ponton nem éltek.

A 9. kérdés (*A fenti tulajdonságokból válasszon ki hármat és rendezze őket fontossági sorrend szerint.*) nem tartalmazott új információt, hanem kontroll funkciót töltött be a 8. kérdésre kapott válaszok megbízhatóságának növelése érdekében. A 9. kérdésnél hárman egy-egy további kritériumot is hozzáadtak: *precizitás* és *figyelmesség*, valamint hogy a tolmács *szolgálatként is tekint a munkájára*.

5. ábra: A 9. kérdésre kapott válaszok: *Ön szerint mitől lesz a tolmácsolás jó minőségű? A fenti tulajdonságokból válasszon ki hármat és rendezze őket fontossági sorrend szerint 1-től 3-ig.*

A kontrollkérdésre adott válaszok megerősítették, hogy a három legfontosabb kritériumnak itt is a tartalmi hűségre vonatkozó vonásokat tartották a válaszadók, úgy is mint az *eredetivel azonos tartalmat*, a tolmács *felkészültségét a konferencia témájában* és a *terminológiai pontosságot*. A tartalom kiegészítésére, illetve a kihagyásokra vonatkozó aspektus a 8. kérdéshez képest itt két hellyel előrébb került. Hasonlóan a 8. kérdés eredményeihez, a tartalmi hűség után a beszédprodukcóra vonatkozó aspektusok szerepeltek: úgy is mint a folyékony tolmácsolás, majd a *kellemes hang* és *természetes beszéd*.

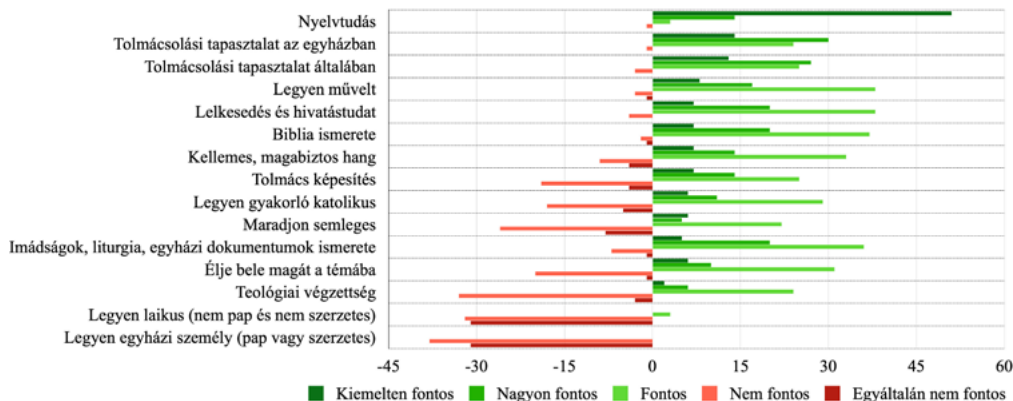
3.4. Az egyházi kontextusban dolgozó tolmács profilja

A 10. kérdéssel azt kívántam feltárni, hogy a felhasználók szerint milyen tulajdonságokkal kell az egyházi eseményen dolgozó tolmácsnak rendelkeznie. A táblázatban 15 tulajdonság szerepelt, amelyeket – hasonlóan a 8. kérdés táblázatához – 5 érték szerint sorolhattak fontossági sorrendbe a kérdőív kitöltői. A 10. kérdésre kapott válaszok eredményeit az 6. ábra szemlélteti.

A 6. ábrán megfigyelhetjük, hogy a *nyelvtudást* a felhasználók alapvetően fontosnak tartják (54: kiemelten fontos, 14: nagyon fontos és 3 fontos; 1: nem fontos). Ezt a tolmácsolási tapasztalat követi az egyházban (30: nagyon fontos, 24: fontos és 14: kiemelten fontos; 1: nem fontos) és általában (27: nagyon fontos, 25: fontos és 13: kiemelten fontos; 3: nem fontos). Majd olyan puha készségeket jelöltek meg a kiemelten fontos tulajdonságok között, mint a műveltség, lelkesedés és hivatástudat. A megadott szempontok közül szinte mindegyiket, változó mértékben, de fontosnak ítélték meg a megkérdezettek, kivéve az egyházban betöltött státuszra vonatkozó aspektusokat, hogy laikus (32: nem fontos, 31: egyáltalán nem fontos;

3: fontos), vagy egyházi személy-e (38: nem fontos, 31: egyáltalán nem fontos) a nyelvi közvetítő.

6. ábra: A 10. kérdésre kapott válaszok: *Ön szerint milyen tulajdonságokkal kell az egyházi eseményen dolgozó tolmácsnak rendelkeznie?*

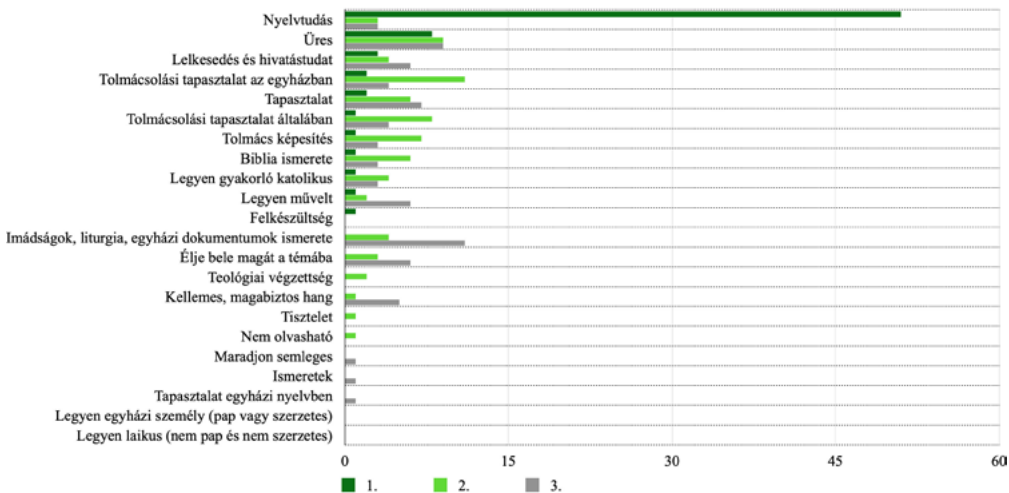

Hasonlóan a 8. kérdéshez, a 10. kérdést is kísérte kontrollkérdés, amelyek eredményei megerősítik a táblázatban megfigyelt tendenciákat. Volt néhány válaszadó, aki további szempontokat is beillesztett a hármas rangsorba, mint a *tisztelet*, az *ismeretek*, vagy *tapasztalat egyházi nyelvben*. Az egyházban betöltött státuszt (laikus vagy klerikus, szerzetes) senki nem emelte ki a három legfontosabb tulajdonság között. Ezeket az eredményeket a 7. ábra mutatja.

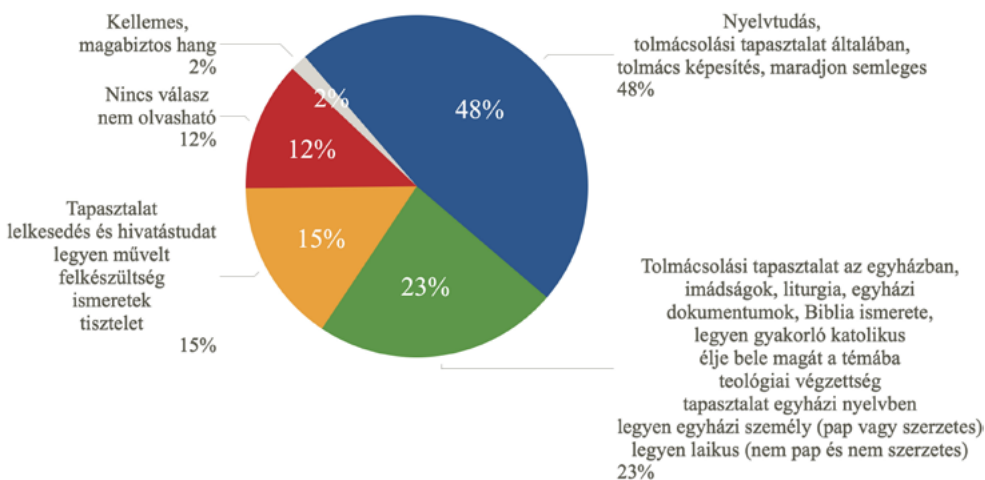
A 6. és 7. ábrákon megfigyelhetjük, hogy az egyes tulajdonságok hasonló pozíciót foglalnak el a fontossági rangsorban. Messze a leggyakrabban és a legelső helyen választott tulajdonság a *nyelvtudás* (mindkét esetben 51 válaszban szerepelt). Nem számítva azokat, akik nem válaszoltak, a második helyen a *lelkesedés és hivatástudat* szerepelt (a 10. kérdésben ez az 5. helyen végzett), a harmadik helyen pedig a *tolmácsolási tapasztalat az egyházban* (a 10. kérdésben ez a 2. helyen végzett).

Ugyanakkor az is látszik, hogy ezek a tulajdonságok nem csoportosíthatók úgy, mint a 8. vagy 9. kérdés esetén. Így például a nyelvi, tolmácsolási kompetenciákra utaló tulajdonságok gyakran váltakoznak kontextusspecifikus tulajdonságokkal, vagy általános puha készségekkel. A 8. ábrán érdekes megfigyelni, hogy a beszédprodukción nagyon kevesen emelték ki a három legfontosabb tulajdonság között.

7. ábra: A 11. kérdésre kapott válaszok: *Ön szerint milyen tulajdonságokkal kell az egyházi eseményen dolgozó tolmácsnak rendelkeznie? A fenti tulajdonságokból válasszon ki hármat és rendezze őket fontossági sorrend szerint 1-től 3-ig.*

8. ábra: A 10. kérdésben szereplő tulajdonságok csoportosítása: *Ön szerint milyen tulajdonságokkal kell az egyházi eseményen dolgozó tolmácsnak rendelkeznie? A fenti tulajdonságokból válasszon ki hármat és rendezze őket fontossági sorrend szerint 1-től 3-ig.*

Annak ellenére, hogy a 10. kérdés táblázatában több tulajdonságot sorolhatunk a kontextusspecifikus sajtóságok közé, mégsem az ezekre az aspektusokra megadott értékek összege adja ki a legnagyobb százalékot (23%), hanem a nyelvtudásra és a tolmácsolási kompetenciákra vonatkozó adatok csoportja (48%). Ez az eredmény megint csak a kontextustól független (Downie 2016, Moser 1995, 1996) minőségi kritériumok állandóságát támasztja alá. Harmadik helyen az általánosabb, puha készségeket tartalmazó tulajdonság-csoport (15%) áll, majd a sort az a grafikon-szelet zárja, amely a nem értékelhető válaszokra vonatkozik (12%), s legvégül a kellemes hanghoz tartozó érték (2%).

A 8. ábra azt szemlélteti, hogy a felhasználók a tolmácsolási készségeket tartják a legfontosabbnak, és ez után következnek az egyházi kontextus sajátosságaira vonatkozó készségek, majd a további puha készségek.

3.5. A nyitott kérdések eredményei

A kérdőívet záró két utolsó nyitott kérdés adott alkalmat a válaszadóknak szabadon kifejteni, mi tetszett és mi nem tetszett az aznap hallott tolmácsolás kapcsán.

3.5.1. Mi tetszett a tolmácsolásban?

Arra a kérdésre, hogy mi tetszett a tolmácsolásban 69 értékelhető választ kaptam. A válaszokban nyolc gyakran előforduló kulcsszót azonosítottam, amelyek közül leggyakrabban a beszédprodukcióra utaló jellemzők fordultak elő, vagyis a *folyékony, gördülékeny tolmácsolás* (20%) és a *kellemes, természetes, kedves hang* (16%). Ezek Shin (2024) felmérésében is nagy mértékben határozták meg a tolmácsolás pozitív megítélését. A kulcsszavak két egymáshoz szorosan köthető első csoportja után egy százalékkal kevesebb említéssel (15%) szerepelt az a csoport, amely olyan aspektusokat foglalt magába, amelyek a tolmácsolás érthetőségét biztosítják, vagyis amikor a felhasználók úgy nyilatkoztak, jól tudták követni a tolmácsolást, az érthető volt számukra.

Az előfordulása szerint következő gyakori kulcsszó a jó tolmácsolástechnika volt (említések 10,5%-a). Ide csoportosítottam olyan észrevételeket, hogy *a tolmács megfelelő tempóban követte a forrásnyelvi előadót, lendületes, stabil, magabiztos, összeszedett és határozott* volt, illetve az egyik válaszadó úgy érezte, hogy *a tolmács nem felolvasta a szöveget, hanem valóban tolmácsolt*.

A kulcsszavak említési gyakorisága szerint ötödik csoportot (9,5%) egy *Egyéb* címkével láttam el, amelyben a nagyon általánosan megfogalmazott *minden jó volt* típusú válaszok mellé soroltam különböző további szempontokat, mint például a tolmács *gond esetén jelzett; követte a humort; alázatos és kitartó* volt. Ezen kívül azt is megjegyezte az egyik válaszadó, hogy *őt nem zavarta a férfi előadó női tolmács hanggal*, illetve hogy *az élő beszéd és a felolvasás soha nem azonos sebességű*.

A következő két kulcsszó-csoport is szorosan összefügg, és mindkét esetben 8-8% az említési arány. Ezek a tartalmi hűségre és a pontosságra vonatkoztak.

Szintén ehhez a két csoporthoz kapcsolhatók a szakterületi jártasságra vonatkozó észrevételek, 6%-os arányban.

Éles kontrasztban van a nyelvtudás említése a 11. kérdésben tapasztalt szerepével szemben, ahol az első helyen szerepelt, itt viszont az említések csak 4%-ában fordult elő. A 12. kérdésre kapott válaszokból kiemelt kulcsszavakat az 1. táblázat mutatja be.

1. táblázat: A 12. kérdésre (*Mi tetszett a tolmácsolásban?*) adott válaszok kulcsszavainak csoportosítása

	Kulcsszó-csoport	Említés
1.	Folyékony, folyamatos beszédprodukción	20%
	<i>folyamatosan működött, folyékony tolmácsolás, gördülékeny beszéd, folyamatosság, folyamatos összefüggő beszéd, nem akadozott stb.</i>	
2.	Beszédprodukción	16%
	<i>kellemes hang, hétköznapi hanglejtéssel beszélt, kedves hang, a hang nagyon kellemes volt, hangzás, kedves hangú, kellemes hangszín stb.</i>	
3.	Érthetőségn	15%
	<i>érthetően beszélt, jól követhető volt, többször is átfogalmazta az érthetőség kedvéért stb.</i>	
4.	Jó tolmácsolástechnika	10,5%
	<i>követe az előadót, nem kommentálta, magabiztos, lendületes, határozott, összeszedett, stabil, időben jól halad az előadóval, nem felolvasott szöveg, hanem tolmácsolás stb.</i>	
5.	Egyébn	9,5%
	<i>gond esetén jelzett, alázatosság, kitartás, humor követése, az élő beszéd és a felolvasás soha nem azonos sebességű, nem zavart a férfi előadó női tolmács hanggal, nagyszerű volt, minden, jó volt</i>	
6.	Tartalmi hűség	8%
	<i>a személyes megjegyzéseket, bakikat is visszaadta, tolmácsolta, nem takarta el az előadó közlendőjét, jól visszaadta az előadó üzenetét, az előadások hangulatát, a tartalom szempontjából pontosan fordított, megtartotta az előadó stílusát és felkészült volt</i>	
7.	Pontosság	8%
	<i>pontos, precíz volt, pontosnak tűnt, pontosan fordította az előadások tartalmát, pontosnak tűnt, helyesen ejtette a dokumentumokat</i>	

	Kulcsszó-csoport	Említés
8.	Szakterületi jártasság	6%
	<i>ismerte a témát, használta a bibliai, egyházi terminológiát, szakértelmelemről, kompetenciáról, felkészültségről tett tanúságot a tolmács</i>	
9.	Megfelelő nyelvtudás (egyszerűen említve)	4%
	<i>nyelvtudás, tartalom pontos fordítása megfelelő nyelvi formában stb.</i>	
10.	Nem értékelhető válasz	3%
	<i>Nem hallgattam, mert nem volt rá szükségem, {üres} {olvashatatlan}</i>	

3.5.2. Mi nem tetszett a tolmácsolásban?

A megfigyelt tolmácsolási esemény során előforduló problémákat feltáró kérdés válaszainak tartalomelemzése során számos kulcsszó a 12. kérdésnél is előforduló csoportokhoz volt társítható, de megjelentek új kulcsszó-csoportok is (*nem volt ilyen, technikai háttér*) és elmaradtak a nyelvtudásra és a tolmácsolástechnikára vonatkozó észrevételek. A 13. kérdés válaszaire jellemző kulcsszó-csoportokat a 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat: A 13. kérdésre (*Mi nem tetszett a tolmácsolásban?*) adott válaszok kulcsszavainak csoportosítása

	Kulcsszó-csoport	Említés
1.	Nem értékelhető válasz	57%
	<i>Nem hallgattam, mert nem volt rá szükségem, {üres} {olvashatatlan}</i>	
2.	Nem volt ilyen	12%
	<i>nem volt ilyen/olyan, nem tapasztaltam negatívumot, nem volt ilyen meglátásom, elégedett voltam vele, jó volt, felnézek a tolmácsokra, szerintem nagyon nehéz munka, szellemileg nagyon fárasztó munka lehet</i>	
3.	Megakadó beszédprodukción	7%
	<i>sok szünet, néha akadozott, elakadt, belezavarodott a mondandójába, sok befejezetlen mondat</i>	
4.	Pontatlanság	5,5%
	<i>fogalmak, kifejezések (egyházi) pontatlansága, néhol helytelen szóhasználat, némely fogalmat helytelenül használt, egy-két szakkifejezésben volt pontatlanság stb.</i>	

	Kulcsszó-csoport	Említés
5.	Technikai háttér	5,5%
	<i>Nem a tolmács hibája, hanem a terem, ill. tolmácsfülke hangszigetelése hiánya miatt hangos volt, ill. kihallatszott a tolmács hangja, lemerült a „gép”, a technika recsegett néha és így eltűnt a hang, kihallatszott a fülkéből stb.</i>	
6.	Tartalmi pontatlanság	4%
	<i>Időnként kimaradtak mondatrészek, spontán dolgokat és a rögtönzött humort nem sikerült átadni, félrefordítás stb.</i>	
7.	Egyéb	4%
	<i>Nő tolmácsolt, néha olyan érzet volt, mintha nem lenne biztos, ezt hangnemben éreztem; tiszteletlenség</i>	
8.	Szakterületi hiányosság	3%
	<i>Néha belekeveredett a szakkifejezésekbe, kicsit nyelvtörő szakkifejezések esetén; amikor saját szempontjából tolmácsol, nem ért a témához</i>	
9.	Érthetőség	1%
	<i>Volt néha, amikor nem volt érthető</i>	
10.	Beszédprodukción	1%
	<i>Kicsit monoton volt.</i>	

A 2. táblázatban azt látjuk, hogy a 13. kérdésre (*Mi nem tetszett a tolmácsolásban?*) adott válaszok közül a nem értékelhető válaszok csoportja került az első helyre, ugyanis a válaszadók 55%-a erre a kérdésre nem válaszolt, a további 2% olvashatatlan volt, vagy a kérdés szempontjából nem adott értékelhető választ. A következő csoportban (12%) olyan észrevételeket találunk, amelyek azt szavakkal is megfogalmazva fejezték ki, hogy nem tudnak negatívumot megnevezni (*nem volt ilyen*), vagy pont az ellenkezőjét fogalmazták meg, hogy *elégedettek* voltak. Egy válaszadó a nyomaték kedvéért még részletesen is kifejtette, hogy *felnéz a tolmácsokra, mert szerinte nagyon nehéz munkát végeznek, ami szellemileg nagyon fárasztó lehet.*

A harmadik kulcsszó-csoport, a megakadó beszédprodukción (7%) azt tükrözi, hogy a tolmácsolás „csomagolása” meghatározó aspektusa a felhasználók elégedettségének vagy ennek a kérdésnek az esetén, az elégedetlenségének. Bár a beszédprodukciónra vonatkozó kulcsszó-csoport itt a harmadik helyet foglalja el, mondhatjuk, hogy ez az első kulcsszó, ami problémára utal. Tehát a *megakadások*, a *befejezetlen mondatok* a tolmácsolás során, vagy *amikor a tolmács belezavarodott a szövegbe*, voltak a leginkább zavaró tényezők a hallgatók számára. A beszédprodukción prozódijára csak egy résztvevő tett utalást, a monotonitást emlí-

tette az egyik válaszadó és így az a rangsorban a két legritkábban említett kategóriát képviseli.

A következő leggyakrabban említett probléma a *pontatlanság* (5,5%) volt a *fogalmak, szakkifejezések* kapcsán. Ugyanennyi említés fordult elő a technikai háttér tekintetében, mert előfordult, hogy a *hang recsegett* vagy a *tolmács hangja kihallatszott a fülkéből*. Egy százalékkal kevesebb válaszban szerepelt utalás a tartalmi pontatlanságra (4%), amikor *kimaradtak mondatrészek* vagy a *spontán dolgokat, rögtönzött humort nem sikerült tolmácsolni*, vagy amikor *félrefordítás* fordult elő.

A negatívumok között is voltak olyan kulcsszavak (4%), amelyeket egyedi természetük miatt az egyéb kategóriába soroltam: *nő tolmácsol; néha olyan érzet volt, mintha nem lenne biztos, ezt hangnemben éreztem*; vagy *tiszteletlenség*.

Két válasz utalt a szakterületi hiányosságokra, amikor a hallgató úgy érezte, hogy a tolmács *belekeveredett a szakkifejezésekbe, kicsit nyelvtörő szakkifejezések esetén*, vagy amikor úgy észlelte, hogy a *saját szempontjából tolmácsol*, illetve *nem ért a témához*.

A negatívan értékelt jelenségek sorát az 1%-os arányban említett monoton beszédprodukciónál mellett a szintén 1%-os arányban említett, az érthetőségre vonatkozó vélemény zárta, miszerint *volt néha, amikor nem volt érthető*.

4. Összegzés és következtetések

A tanulmány az egyházi tolmácsolás felhasználóinak igényeit és egy konkrét tolmácsolási esemény minőségének a felhasználók által történő megítélését állította a vizsgálat középpontjába és arra kereste a választ, hogy miként határozzák meg a felhasználók a tolmács szerepét az egyházi eseményen, milyen szempontok alapján ítélik meg a hívek a tolmácsolás minőségét, és hogy a felhasználók szerint milyen tulajdonságokkal, készségekkel kell az egyházi környezetben dolgozó tolmácsoknak rendelkezniük.

A kérdőíves felmérés válaszaiból kiderül, hogy a Magyar Katolikus Egyházon belül szervezett konferencia hallgatósága állampolgársága, anyanyelve és vallási hovatartozása alapján igen homogén volt, míg a korosztály széles skálán mozgott és a 18 évestől a 93 évesig minden korosztályt felölelt. A válaszadók végzettségére, szakmai hátterére, az egyházban betöltött szerepére a kérdőív már nem kérdezett rá.

A 2. (*Ön tagja valamelyik egyháznak?*) és 3. (*Melyik egyházhoz tartozik?*) kérdések alapján látható, hogy a felhasználók típusát *katolikus hívek* felhasználói típusként határozhatjuk meg. Moser (1996: 157) megállapítására támaszkodva, miszerint a kutatási eredményeket nemcsak a kontextus, hanem a felhasználók típusa is erőteljesen meghatározza, azt feltételezhetjük, hogy a vizsgált tolmácsolási esemény alkalmával a kontextuális és a felhasználói típusnak megfelelő elvárások azonosak lehettek.

Az 5–11. kérdések a felhasználói elvárásokra fókuszáltak (Liu 2023, Pöchhacker 2005) és az eredmények azt tükrözték, hogy a tolmács nemcsak dolgozik egy egyházi megbízatás alkalmával, hanem résztvevője is az eseménynek, illetve erőteljesen megjelent a tolmácsolás mint szolgáltatás mellett a nyelvi közvetítés szolgálat jellege is. A tolmács szerepét vizsgáló kérdésekre adott válaszok egybecsengtek Hild (2015) megállapításával, aki a tolmácsolás e speciális fajtájában nagyobb szerepet tulajdonít a mélyen megélt érintettségnek a semlegességgel szemben. Furmanek (2016) Vigourouxra (2010) is hivatkozva kulcsfontosságú jellemzőjeként említi a bevonódást, s ennek következtében kihívás e kontextusban megtartani a semleges nyelvi közvetítő szerepét. Ez nemcsak a tolmács szemszögéből igaz, hiszen gyakran maga a közösség mint felhasználó várja el a tolmácstól (Furmanek 2016: 269), hogy élje bele magát a tolmácsolt eseménybe.

Ha a tolmács nem semleges nyelvi közvetítőként nyújt szolgáltatást, joggal értelmezhetjük úgy, hogy szolgálatot teljesít, amit Hokkanen (2012) még az önkéntességtől is megkülönböztet és amelyet Owen (2014) egyenesen a templomi tolmácsolás céljaként jelöl ki, vagyis a célnyelvi befogadók, köztük a tolmács lelki épülésének szolgálataként. Az egyházi eseménybe pedig akkor vonódik be a tolmács igazán, akkor éli át mélységeiben a történéseket, ha nem kívülről, hanem az adott közösségnek tagja is. Ezt az aspektust vizsgálta a kérdőív 6. kérdése: vajon *fontos-e, hogy az egyházban dolgozó tolmács az adott egyház tagja legyen*. A válaszadók kiemelkedő többsége vélte fontosnak az adott egyházi közösséghez tartozást, e tekintetben tehát az eredmények párhuzamba állíthatók Hokkanen (2012: 305–306) kijelentésével, aki szerint a katolikus egyházi kontextusban dolgozó tolmácsnak katolikusnak kell lennie, az adott vallást gyakorolnia kell ahhoz, hogy átélje az elhangzottakat és így képes legyen azokat tolmácsolni. Owen (2014) odáig megy, hogy a beállítottság, az érzelmi irányultság talán még a képzettségénél is fontosabb. Furmanek (2016: 244) enyhébben fogalmaz, amikor úgy véli, elvárható a tolmácstól, hogy azonosuljon mindazzal, amit a forrásnyelvi beszélő mond, hiszen ez a kulcsa a tolmács sikeres közreműködésének.

A tolmácsolás minőségére vonatkozó 8. és 9. kérdésekre kapott válaszok megerősítették a korábbi, felhasználói igényeket vizsgáló kutatások (Bühler 1986, Downie 2016, Kurz 1989, 1993, 1994, Mack és Cattaruzza 1995, Marrone 1993, Moser 1996, Vuorikoski 1993) eredményeit, a kontextustól független felhasználói elvárások érvényesülését. Az egyházi kontextusban is a kiemelten fontos szempontok között találtuk a tartalmi hűséget és a terminológia pontos használatát. Ezek az eredmények több ponton is párhuzamba állíthatók Shin (2024) kontextusspecifikus felmérésének eredményeivel is: mind a magyar, mind a koreai válaszadók az *eredetivel azonos tartalmat* jelölték a legfontosabbnak. Mindkét felmérésben a fontos minőségi kritériumok között találjuk a *pontos bibliai kifejezések és terminológia használatát*, valamint a *folyékony tolmácsolást*, és a *tartalom kisebb-nagyobb módosítását*. A táblázatban megjelölt értékeket a rangsorolási kérdések is megerősítették. Különbségek az eredmények között leginkább a két kutatás szocio-kulturális kontextusából erednek, mivel az általam kivitelezett kérdőív nem tartalmazott

olyan szempontot, ami arra vonatkozott volna, hogy mennyire fontos a forrásnyelvi beszélő előadói stílusát a magyar beszédstílus szerint módosítani, hiszen a magyar–olasz kulturális különbségek kisebbnek mondhatók az amerikai–koreai különbségekhez képest, valamint a tolmácsolás nem egy, hanem kétirányú volt.

Az egyházi kontextusban dolgozó tolmács tulajdonságaira vonatkozó 10. kérdésre kapott válaszok több ponton erősítik meg Shin (2024) eredményeit, akinek a felmérésében a válaszadók a tolmácsolási készségeket, a hitbeli meggyőződést, a nyelvtudást, valamint a Biblia ismeretét rangsorolták az első helyeken, és amelyek a jelen felmérésben is a kiemelten fontos, nagyon fontos és fontos kategóriákban szerepelnek, olyan további párhuzamos kategóriákkal együtt, mint a beszédprodukcióna vonatkozó kompetenciák (*kellemes, magabiztos hang*) vagy a tolmács személyiségét érintő vélemények (*lelkesedés, hivatástudat*). Kisebb különbség az egyházhoz való viszonyra vonatkozó pontokon fedezhető fel, ami a koreai felmérésben bár kevésbé, de még a fontos szempontok között szerepelt, míg a jelen kutatásban az a kérdés, hogy a tolmács laikus-e vagy esetleg pap, illetve szerzetes a nem fontos és az egyáltalán nem fontos jellemzők között található a rangsorban.

A 10. kérdés kontrollkérdése (11. kérdés) – hasonlóan Shin (2024) eredményeihez – megerősítette a táblázatban felsorolt tolmácskompetenciák rangsorát. Shin (2024) csak kisebb mértékű eltérést tapasztalt a tolmácsok kompetenciáit felmérő Likert-skála alapú táblázatban kapott rangsor és a kontrollkérdések kapcsán kialakult sorrend elemzésekor, amit úgy értelmezett, hogy a felhasználók mind a kontextusspecifikus (*faith-related*), mind a tolmácsolástechnikai (*interpreting skill*) aspektusokat kiemelt helyen kezelik. Ettől azonban eltér a kompetenciák 8. ábrában megjelenített csoportosítása, amely inkább a kontextustól független készségek szerepét emeli ki, szemben a még mindig meghatározó kontextusspecifikus tulajdonságokkal.

A nyílt végű kérdések a felhasználók aktuális tolmácsolási eseményre vonatkozó megítélését vizsgálta. Mivel ezek a kérdések a kérdőív utolsó két kérdéseként szerepeltek, a kitöltők válaszait befolyásolhatták az előző kérdésekben szereplő kritériumok. Ha ezektől az említések gyakoriságában eltértek vagy új szempontokat hoztak fel, azok lehetővé tették az elvárások és a tolmácsolás minőségére vonatkozó észrevételeik közötti különbségek megfigyelését, összehasonlítását. Shin (2024) ilyen jellegű összehasonlítást nem végzett, a jelen kutatásban résztvevő válaszadókra vonatkozóan azonban több szempontból is érdekes megfigyelés tehető. Egyrészt a tolmácsolás minőségét első helyen meghatározó *eredetivel azonos tartalom* a pozitív értékelések között a 10-ből csak a 6-ik, a negatívumok sorában a 4., 6. és 8. helyen szerepelt. Ha figyelembe vesszük, hogy a tartalmi hűséget a felhasználó csak nagyon korlátozott mértékben vagy egyáltalán nem tudja objektíven megítélni (Gile 2009), nem váratlan, hogy ez az aspektus ilyen kevés említést kapott, s akkor is inkább olyan jelenségekre utaltak, amelyek nemcsak a fejhallgatón keresztül lehettek érzékelhetők: *a személyes megjegyzéseket, bakikat is visszaadta, tolmácsolta; jól visszaadta az előadó üzenetét, az előadások hangulatát; időnként kimaradtak mondatrészek; spontán dolgokat és a rögtönzött humort*

nem sikerült átadni; néha belekeveredett a szakkifejezésekbe, stb. Jól kirajzolódik a konkrét tolmácsolási esemény minőségének percepciójában a 3.3. pontban bemutatott, a tolmácsolás minőségét meghatározó második kritériumcsoport, a beszédprodukción, a folyamatos tolmácsolás, a megakadások. Ezek az aspektusok a felhasználók szempontjából a leggyakoribb említést kapták, hiszen ezek azok az ingerek, amelyeket még akkor is érzékelnek, ha esetleg az általuk hordozott jelentést, tartalmat már nem is figyelik.

Összegzésképpen elmondható, hogy a Shin (2023, 2024) által kidolgozott felhasználói elvárásokat vizsgáló felmérés megisméltése magyar kontextusban, katolikus egyházi környezetben számos egyezést mutatott, hiszen mindkét populáció válaszaiban kiemelt fontosságú aspektusként szerepelt a tartalmi hűség (*fidelity*), a folyamatos beszédprodukción (*fluency*), valamint a tolmács közösséghez tartozása, hitbéli elkötelezettsége (*faith*), amelyeket Shin a három F pilléreként nevez meg az angol kifejezések kezdőbetűit kiemelve.

Mivel Shin a felhasználói felmérést egy intézményi keretek között már közel két évtizede folyó prédikáció-tolmácsolási képzés programjának továbbfejlesztése érdekében végezte, a koreai kérdőívben nem szerepelt a tolmácsképesítésre vonatkozó kérdés, ami a magyartól eltérő szociokulturális és piaci viszonyokkal magyarázható. Az egyházi, vallási kontextus kapcsán még további kutatásokra van szükség annak feltárása érdekében, hogy a vallási közösség egy tagja, aki nem rendelkezik tolmácsképesítéssel sikeresebb nyelvi közvetítő lenne-e egy a vallási közösség számára kívülálló professzionális nyelvi közvetítőnél. Furmanek (2016: 260) ezt az egyik legneuralgikusabb és legkényesebb kérdésnek tekinti a vallási tolmácsolás kapcsán. A tanulmányban bemutatott eredmények is ellentmondásos képet rajzolnak ki, hiszen a válaszok alapján a tolmácsképesítés, a felhasználók véleménye szerint nem tartozik a legfontosabb tulajdonságok közé, sőt azoknak a válaszoknak a száma is figyelemre méltó volt, akik szerint ez nem fontos. Míg a vizsgált eseményen a tolmácskészüléket igénybe vevő résztvevők saját benyomásaikra támaszkodhattak a tolmácsok nyelvtudása, beszédprodukción, neve kapcsán, arra vonatkozóan nem kaptak tájékoztatást, hogy a fülkében dolgozó tolmácsok rendelkeztek-e képesítéssel, az egyház tagjai voltak-e, mennyi tolmácsolási tapasztalattal rendelkeztek általában vagy az egyházban. Ezeknek a körülményeknek a vizsgálata és ezek szerepe a kontextus sajátossági között egy további tanulmány tárgya lehet majd, amely a tolmácsolás megrendelőjének és a tolmácsok szemszögéből közelítheti meg ugyanezt a szinkrontolmácsolási eseményt, majd hasonlíthatja össze mindhárom érintett álláspontját.

Irodalom

Bühler, H. 1986. Linguistic (semantic) and extra-linguistic (pragmatic) criteria for the evaluation of conference interpretation and interpreters. *Multilingua* 5–4, 231–235.

- Downie, J. 2015. What every client wants? (Re)mapping the trajectory of client expectations research. *Meta* Vol. 60. No.1. 18–35. <https://doi.org/10.7202/1032398ar>
- Downie, J. 2016. *Stakeholder expectations of interpreters: A multi-site, multi-method approach*. Unpublished doctoral thesis. Heriot-Watt University.
- Eszenyi R. 2022. Kérdőívek és interjúk a fordítás és a tolmácsolás kutatásában. In: Klaudy K., Robin E., Seidl-Péché O. (szerk.) *Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatás-módszertanába I. Általános rész*. Budapest: ELTE FTT–MANYE Fordítástudományi Szakosztály. 77–91. <https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1/5>
- Ferenc pápa. 2013. *Evangelii gaudium*. Szentszék. https://www.vatican.va/content/francesco/hu/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html (megtekintés: 2024. 02. 02.)
- Furmanek, O. 2016. Faith-related interpreting. In: Tipton, R., Furmanek, O. (eds) *Dialogue interpreting. A guide to interpreting in public services and the community*. London & New York: Routledge. 237–276. <https://doi.org/10.4324/9781315644578>
- Gile, D. 2009. *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. Amsterdam: Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.8>
- Hild, A. 2015. Religious settings. In: Pöchhacker, F. (ed.) *Routledge encyclopedia of interpreting studies*. London and New York: Routledge. 344–346.
- Hokkanen, S. 2012. Simultaneous church interpreting as service. *The Translator* Vol. 18. No. 2. 291–309. <https://doi.org/10.1080/13556509.2012.10799512>
- Kalina, S. 1994. Analysing interpreters' performance: methods and problems. In: Dollerup, C., Lindegaard, A. (eds) *Teaching translation and interpreting 2*. Amsterdam: John Benjamins. 225–232.
- Karlik, J. 2010. Interpreter-mediated scriptures: Expectation and performance. *Interpreting*. Vol. 12. No. 2. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 160–185. <https://doi.org/10.1075/intp.12.2.03kar>
- Kurz, I. 1989. Conference interpreting – User Expectations. In: Hammond, D. L. (ed.) *Coming of Age. Proceedings of the 30th Annual Conference of the American Translators Association*. Medford (NJ): Learned Information. 143–148.
- Kurz, I. 1993. Conference interpretation: Expectations of different user groups *The Interpreters' Newsletter* Vol. 5. 13–21.
- Kurz, I. 1994. What do different user groups expect from a conference interpreter? *The Jerome Quarterly* Vol. 9. No. 2. 3–7.
- Kurz, I. 2001. Conference interpreting: quality in the ears of the user. *Meta* Vol. 46. No. 2. 394–409. <https://doi.org/10.7202/003364ar>
- Liu, M. 2023. User expectations research revisited Methodological considerations. In: Zwischenberger, C., Reithofer, K., Rennert, S. (eds) *Introducing new hypertexts on interpreting (studies). A tribute to Franz Pöchhacker*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 44–65. <https://doi.org/10.1075/btl.160.03liu>
- Mack, G., Cattaruzza L. 1995: User surveys in simultaneous interpretation: A means of learning about quality and/or raising some reasonable doubts. In: Tommola., J. (ed.) *Topics in interpreting research*. Turku: University of Turku. 51–68.
- Marrone, S. 1993. Quality: A shared objective. *The Interpreters' Newsletter* Vol. 5. 35–41.
- Mlundi, S. 2021. Towards effective interpreter-mediated biblical sermons in English and Kiswahili in the Tanzanian charismatic and Pentecostal churches: Any challenge or

- complexity faced by the church interpreter? *Studies in English Language Teaching* Vol. 9. No. 5. <http://dx.doi.org/10.22158/selt.v9n5p32>
- Moser, P. 1995. Simultanes Konferenzdolmetschen. Anforderungen und Erwartungen der Benutzer. Endbericht im Auftrag von AIIC, Vienna, SRZ Stadt und Regionalforschung GmbH.
- Moser, P. 1996. Expectations of users of conference interpretation. *Interpreting* Vol. 1. No. 2. 145–178.
- Owen, A. 2014. *One among a thousand': interpreting in Christian settings*. London: The Wakeman Trust.
- Pöchhacker, F. 1994. Quality assurance in simultaneous interpreting. In: Dollerup, C., Lindegaard, A. (eds) *Teaching Translation and Interpreting 2*. Amsterdam: John Benjamins. 233–244.
- Pöchhacker, F. 2005. Quality research revisited. *The Interpreters' Newsletter* Vol. 13. 143–166.
- Pöchhacker, F. 2015. User expectations. In: Pöchhacker, F. (ed.) *Routledge encyclopedia of interpreting studies*. London and New York: Routledge. 430–432. <https://doi.org/10.4324/9781315678467>
- Pöchhacker, F. 2022. *Introducing interpreting studies*, 3rd ed. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315649573>
- Reiss, K. és Vermeer, H. 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*, Tübingen, Niemeyer.
- Salawu, A. 2010. Evaluation of interpretation during congregational services and public religious retreats in south-west Nigeria. *Babel* Vol 56. No. 2. 129–138. <https://doi.org/10.1075/babel.56.2.03sal>
- Shin, H. 2013. *A research study on sermon interpreting in Korean churches*. Unpublished Doctoral Thesis. Ewha W. University.
- Shin, H. 2023. Training sermon interpreters based on the principles of 3fs (fidelity, fluency and faith). Elhangzott: Christian Scholars: Forming Identity, Building Community INCHE Asia-Oceania Conference. 2023. június 20–22, Handong Global University in Pohang, Republic of Korea (Dél-Korea).
- Shin, H. 2024. On training sermon interpreters: with reference to interviews with sermon interpreters and surveys on user-expectations. In: Moratto, R., Lim, H. (eds) *The Routledge handbook of Korean interpreting*. Routledge. 309–322.
- Snelling, D. C. 1989. A typology of interpretation for teaching purposes. In: Gran L., Dodds J. (eds) *The theoretical and practical aspects of teaching interpretation*. Udine: Campanotto Editore. 141–142.
- Vigouroux, C. B. 2010. Double-mouthed discourse: interpreting, framing, and participant roles. *Journal of Sociolinguistics* Vol. 14. No. 3. 341–369.
- Vuorikoski, A. R. 1993. Simultaneous interpretation—User experience and expectation. In: C. Picken (ed.) *Translation—the vital link. Proceedings of the XIIIth World Congress of FIT* Vol. 1. London: Institute of Translation and Interpreting. 317–327.
- Vuorikoski, A. R. 1998. User responses to simultaneous interpreting. In: L. Bowker, M. Cronin, D. Kenny and J. Pearson, (eds.) *Unity in diversity? Current trends in translation studies.*, Manchester: St. Jerome Publishing. 184–197.
- Zwischenberger, C. 2015. Survey research. In: Pöchhacker, F. (ed.) *The Routledge encyclopedia of interpreting studies*. London: Routledge. 407–408.

FÜGGELÉK

Tolmácsolás egyházi környezetben Kérdőív a tolmácsolási szolgáltatást igénybe vevő közönségéhez

A kérdőív kitöltésével PhD kutatásomhoz járul hozzá, amelyet az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola Fordítástudományi Programjában végzek. A válaszadás önkéntes és anonim.

1. Mi az Ön állampolgársága?

2. Ön tagja valamelyik egyháznak?

igen nem nem kívánok válaszolni

3. Kérem, adja meg a korát egy egész számmal.

4. Melyik egyházhoz tartozik?

5. Ön szerint a tolmács csak a munkáját végzi az egyházi eseményen vagy ő maga résztvevője is?

csak dolgozik mint tolmács résztvevőként és tolmácsként is jelen van
 a tolmácstól függ

6. Fontos-e, hogy az egyházban tolmácsoló tolmács az adott egyház tagja legyen?

igen nem

7. Ön szerint a tolmács szolgáltatást nyújt vagy szolgálatot teljesít, amikor az egyházban tolmácsol?

szolgáltatást nyújt szolgálatot teljesít mindkettő

8. Ön szerint mitől lesz a tolmácsolás jó minőségű?

<i>válaszait jelölje egy x-szel</i>	Egyáltalán nem fontos	Nem fontos	Fontos	Nagyon fontos	Kiemelten fontos
Az eredetivel azonos tartalom					
Folyékony tolmácsolás					

Tartalom kisebb kiegészítése vagy kihagyása a jobb érthetőség érdekében					
Természetes beszédként hat					
Kellemes hang					
A pontos bibliai kifejezések és terminológia használata					
Visszaadja a beszélő stílusát					
A tolmács neme egyezik az előadóéval					
A tolmács felkészült az esemény témájában					
Egyéb					

9. A fenti tulajdonságokból válasszon ki hármat és rendezze őket fontossági sorrend szerint.

1.
2.
3.

10. Ön szerint milyen tulajdonságokkal kell az egyházi eseményen dolgozó tolmácsnak rendelkeznie?

<i>válaszait jelölje egy x-el</i>	Egyáltalán nem fontos	Nem fontos	Fontos	Nagyon fontos	Kiemelten fontos
Nyelvtudás					
Tolmács képesítés					
Tolmácsolási tapasztalat általában					
Tolmácsolási tapasztalat az egyházban					
Teológiai végzettség					
Biblia ismerete					

Imádságok, liturgia, egyházi dokumentumok ismerete					
Legyen gyakorló katolikus					
Kellemes, magabiztos hang					
Legyen egyházi személy (pap vagy szerzetes)					
Legyen laikus (nem pap és nem szerzetes)					
Lelkesedés és hivatástudat					
Élje bele magát a témába					
Maradjon semleges					
Legyen művelt					
Egyéb					

11. A fenti tulajdonságokból válasszon ki hármat és rendezze őket fontossági sorrend szerint 1-től 3-ig.

1.
2.
3.

12. Mi tetszett a tolmácsolásban?

.....

.....

.....

13. Mi nem tetszett a tolmácsolásban?

.....

.....

.....

Válaszait hálással köszönöm. Szentirmay Piroska PhD hallgató